

chologického myšlení. Druhý se zabývá hlavně tzv. „obrazem člověka“ (německy *Menschenbild*) a teorií osobnosti. Socializace člověka je diferencována na třech úrovních: 1. vztah organismus — prostředí, tj. vztah člověka jako organismu k přírodě, k fyzikálně chemickým podmínkám života; 2. vztah subjekt — objekt, tj. vztah jedince jako subjektu jednání a poznání k objektům jeho praktické a teoretické činnosti; 3. vztah osobnost — společnost. K prostředkům, které umožňují socializaci (řízení společenského života a chování) patří — ponecháme-li stranou tzv. masové komunikační prostředky — hlavně výrazové projevy (mimika, pantomimika, gestikulace) a řeč.

Posléze třetí oddíl je věnován otázce zvýšení výkonu při kooperaci. Sociálně psychologické prvky výkonu jsou postoje (autoři se vyhýbají pojmu motivace, protože je teoreticky dosud velmi nejasný) a koordinace.

Postoje jsou definovány jako stabilní reakční připravenosti osobnosti na určité situace nebo situační komplexy. Vykazují tendenci pravidelně a shodně utvářet způsoby chování jedince. Získávají se těmito sociálně psychologickými mechanismy: nápodobou (která je nevědomým, spontánním tvořením postojů), identifikací (která je vědomou nápodobou spojenou s nevědomým přijímáním pozorovatelských nebo uvědomělých připraveností k chování a reakcím), poučením (tj. takovou formou tvoření postojů, při níž osoba obdrží od druhého přímé sdělení, které postoje jsou v určité skupině pro určitý problém nebo pro určitou situaci požadovány, trpěny, zakazovány či trestány) a **výcvikem** (osoby jsou vycvičeny v určitých činnostech takovým způsobem, že při jejich správném provádění se vyvíjejí určité — chtěné — postoje, aniž by byl na jejich vytvoření brán přímo zřetel nebo aniž by bylo na ně výslovně poukazováno).

Koordinace se týká kooperačních objektů, kooperačních aktů a informací, přičemž se může dít v prostoru, čase nebo prostoru i čase. K psychologicky rozhodujícím aspektům koordinace patří koordinací instance (vůdcovská funkce), koordinací prostředky (komunikace) a koordinací následky (struktura skupiny). Ačkoliv v knize jsou probrány všechny tři aspekty, učiníme několik poznámek pouze o prvním z nich.

Autoři odmítají tzv. charismatický model vůdcovství, který úzce souvisí s problematikou teorie masy a elity ve starší psychologii mas. Tento model vede nutně k otázce, jaké vlastnosti vůdcovskou osobnost vyznačují a odlišují od druhých, jaké vlastnosti činí určitou osobu způsobitou k vůdcovství. Právě tak odmítají skupinové dynamický model vůdcovství, vyvinutý především v americké sociální psychologii. Podle tohoto modelu závisí řídicí chování (německy *Führungsverhalten*) téměř výhradně na konkrétní situaci (na úkolu a zvládnutí skupiny) — vůdcové se mění podle situace.

Naproti tomu autoři vycházejí ze zásady, že řídit (německy *führen*) znamená koordinovat. Analyzují procesy, ke kterým dochází,

jsou-li při kooperaci lidé objekty, akty a informace koordinovány do určitého celku. Nezaměřují se tedy na vůdce, ale na řídicí funkci (německy *Führungsfunktion*). Tato funkce se skládá ze tří dílčích funkcí: zprostředkování, vedení a dozoru. Zprostředkování (německy *Vermittlung*) se zabývá bezprostřední koordinací jednotlivých sil, vypracováním „taktiky“ řešení. Vedení (německy *Leitung*) je zaměřeno na stanovení východních podmínek činnosti skupiny a na uvedení příslušných činností do chodu. Zahrnuje předvídaní možných následků a tím i plánování činnosti. Týká se tedy vypracování „strategie“. Řečeno jinými slovy, funkci vedení je být tlumočnickem mezi objektivním prostředím a skupinou, mezi objektivní realitou a specifickou psychologickou realitou určité skupiny. Konečně dozor (německy *Überwachung*) odpovídá pojmu „sociální kontrola“. Týká se chování orientovaného na úkol i vztahů mezi kooperujícími lidmi, chování skutečného i možného. Přejímá koordinací funkci tam, kde druhé dílčí funkce nejsou více požadovány. Zajišťuje průběh většiny rutinních činností ve skupině. Je konzervujícím prvkem řídicí funkce. Zajišťuje psychologickou rovnováhu ve skupině.

Kniha se zabývá jen některými základními problémy sociální psychologie (chybí např. otázky konfliktu, velkých společenských skupin, masových komunikačních prostředků a veřejného mínění, jakož i sociálně psychologických metod a technik), přičemž ani ty neprobírá vyčerpávajícím způsobem. Vedle vyslovené sociálně psychologické problematiky se dále zabývá i filosofickými a obecně psychologickými předpoklady sociálně psychologického myšlení (které — jak autoři zdrazňují — není možné bez zdravé teorie osobnosti). Nepodává relativně uzavřenou teorii marxistické sociální psychologie, a právě tak ji není možno považovat za učebnici či příručku sociální psychologie. Dává však přehled o tom, jakým způsobem a z jakých východisek se v NDR přistupuje k řešení problémů sociální psychologie.

J. L. P.

Adolf A. Berle: Science, techniques et développement

Tiers-Monde, sv. V, č. 20, říjen—prosinec 1964.

Autor — právník, diplomat a profesor Kolumbijské university — vychází ze dvou skutečností. První je snaha hospodářsky nevyvinutých zemí dosáhnout stejné produktivity, jakou má kapitalismus, a druhá skutečnost je ta, že výsledky dosažené v kapitalistických zemích vyplývají z využívání vědeckých objevů. Vědecké výzkumy však dále pokračují a nové objevy zastihují staré. Odtud vytvoření politické a sociální organizace, která má za účel zprostředkovat nevyspělé části světa vědecké poznatky, jichž je třeba, by mohla představovat řešení prvního problému.

K rozvoji nevyvinutých zemí zatím dochází dvojím způsobem. Jednak mohou dostávat darem od bohatých zemí část jejich přebytků